

Utarbeidelse av standardiserte lister over stimuli som kan brukes til kartlegging av forsterkere hos personer med alle grader av utviklingshemning

Kai-Ove Ottersen og Henning Bech

Sykehuset Innlandet HF, Habiliteringstjenesten i Hedmark

Resymé

Effektive forsterkere kan være avgjørende for om opplæring eller behandling «virker». I løpet av de siste 20 årene er det utviklet ulike metoder for systematisk å kartlegge preferanser for ulike typer stimuli som kan fungere som forsterkere. Noen ganger kan prosedyrer for systematisk preferansekartlegging være for tidkrevende eller komplisert å utføre. Da kan det mer være hensiktsmessig med en standardisert liste over stimuli som kan fungere som forsterkere. En slik liste ble utarbeidet i USA i 1999 for mennesker med alvorlig og dyp utviklingshemning. Listen består av 60 stimuli som ofte vil ha forsterkende effekt. En tilsvarende standardisert liste for norske forhold finnes ikke så langt vi vet. Derfor utarbeidet vi en slik liste. Denne presenteres i denne studien. I tillegg utarbeidet vi en standardisert liste for mennesker med lett og moderat utviklingshemning.

Stikkord: Forsterkere; Preferansekartlegging; Forsterkerkartlegging; RAISD, Utviklingshemning

Innledning

Forsterkere er en fundamental faktor i atferdsanalytisk arbeid. Utvalg av stimuli som kan benyttes som forsterkere er tradisjonelt gjort av personens nærpå personer ut fra deres subjektive antakelser. Fra midten av 1980-tallet og utover 1990-tallet ble det imidlertid utviklet og presentert ulike metoder for systematisk å kartlegge preferanser med tanke på å finne stimuli som med stor sannsynlighet kan fungere som forsterkere. Først ute var Pace, Ivancic, Edwards, Iwata og Page (1985), som beskrev det som kan kalles «singel stimuluskartlegging»: En og en stimulus ble presentert for personen, og man registrerte om personen tilnærmet seg denne. Man

Kontakt: Kai-Ove Ottersen, Habiliteringstjenesten, Hedmark næringspark bygg 15, 2312 Ottestad.
Telefon 62 55 65 00. E-post Kai-Ove.Ottersen@sykehuset-innlandet.no

antok at de stimuli personen tilnærmet seg kunne fungere som relativt effektive forsterkere. Senere ble det presentert en metode som kan kalles «parvis stimuluskartlegging» (Fisher, Piazza, Bowman, Hagopian, Owens & Slevin, 1992). Som navnet antyder presenteres to og to stimuli for personen, som bare skal velge én av dem. Den som ikke velges, legges bort. Stimuliene som benyttes er valgt ut på forhånd, og blir systematisk presentert gjentatte ganger. Parene varieres fortløpende. Til slutt er det mulig å regne ut hvilke stimuli som blir valgt oftest i nærvær av alle andre, og dermed sannsynligvis vil fungere best som forsterkere. En tredje variant ble utarbeidet av DeLeon og Iwata (1996). Denne kan kalles «multippel stimuluskartlegging uten erstatning». Metoden går ut på å legge fram flere stimuli samtidig på et bord, det mest vanlige er seks stimuli. Deretter velger personen hva han eller hun vil ha. Den valgte stimulusen fjernes før personen velger på nytt blant de gjenværende stimuliene på bordet, og fortsetter slik til det er tomt. Til slutt regnes det ut hvilke stimuli som personen oftest velger tidlig, og som dermed sannsynligvis har best forsterkende effekt. Både parvis og multippel stimuluskartlegging uten erstatning gir en intern rangering av hvilke stimuli som foretrekkes foran andre. En sammenligning og praktisk gjennomgang av ulike prosedyrer for preferansekartlegging er utført og diskutert av bl.a. Bech og Ottersen (2006).

Ved alle prosedyrer for preferansekartlegging må det gjøres et utvalg av hvilke stimuli som skal delta i de direkte testene. Noen ganger utfører personalet utvalget, andre ganger benyttes spørreskjema eller intervju av nærpå personer som grunnlag for utvalget. Ett spørreskjema heter «Reinforcer assessment for individuals with severe disabilities» (RAISD) og ble utarbeidet av Fisher, Piazza, Bowman og Mamari (1996). Dette er et spørreskjema uten ferdige svaralternativer, og nærpå personer skal fylle ut så godt de kan. Deretter skal de rangere det de tror er de 16 høyest foretrukne stimuliene fra 1 til 16, der 1 er høyest. Spørreskjemaer uten svaralternativer kan medføre at nærpå personer glemmer stimuli som personen kan ha preferanse for. Dessuten har vi erfaring med at slike spørreskjemaer må følges opp etterpå for å få konkretisert svarene som er gitt, noe som også kan litt tid. Et annet og mer omfattende spørreskjema ble utarbeidet av Mørch, Alnes, Bjørklund, Blakseth, Hjelle, Holth og medarbeidere (1986) og ble kalt BA-86. En forenklet versjon er gjengitt i Horne og Øyen (2007). Dette skjemaet har ferdige spørsmål som skal skåres. Slike spørreskjemaer kan ta noe tid å fylle ut.

Matson, Bielecki, Mayville, Smalls, Bamburg og Baglio (1999) utviklet en sjekkliste for forsterkerkartlegging for mennesker med alvorlig og dyp psykisk utviklingshemming. Et av deres hovedargumenter var å komme fram til effektive og tidsbesparende prosedyrer for systematisk arbeid. De skriver blant annet at en svakhet ved vanlige tester for preferansekartlegging er at bare et utvalg av mulige forsterkere kan testes, og at sosiale forsterkere er vanskelig å teste (Matson et al., 1999). De utarbeidet derfor en liste av 60 ulike stimuli som kunne fungere som forsterkere. Disse ble kategorisert i følgende hovedgrupper: spiselige stimuli, objekter, aktiviteter og sensoriske (rene sansemessige) stimuli. Matson og medarbeidere (1999) skriver at denne listen kan utfylle eksisterende metoder for systematisk å finne preferanser for stimuli som kan fungere som forsterkere, særlig for mennesker med alvorlig og dyp utviklingshemming.

Vår erfaring fra praksisfeltet er at tid er en viktig faktor for å kunne gjennomføre systematisk arbeid. Hvis prosedyrene er for tidkrevende, ser det for oss ut som de ofte ikke anvendes. Dette kan igjen gå utover kvaliteten på tjenestene. Utgangspunktet for vår studie var å gjøre en systematisk replikasjon av Matson og medarbeidere (1999) for å utarbeide en norsk utgave av denne standardiserte listen for preferansekartlegging. Vi valgte i tillegg å utarbeide en liste for mennesker med lett til moderat utviklingshemming.

Metode

Deltakere

Forfatterne tok kontakt med fagpersoner i ulike deler av landet som vi visste jobbet med mennesker med utviklingshemning. Utvelgelsen var altså ikke randomisert. De ble spurt om de kunne velge ut deltakere til denne kartleggingen. Det var ingen spesielle kriterier for utvelgelse av deltakere, utover at de hadde utviklingshemning og mottok omsorgstjenester. Deltakerne ble delt inn i to grupper: (1) personer med alvorlig eller dyp utviklingshemning, og (2) personer med lett og moderat utviklingshemning. Gruppetilhørighet ble bestemt av de kommunale fagpersonene ut fra opplysninger om diagnose i deltakernes journal.

Prosedyre

Forarbeid: For å sikre et stort utvalg av mulige stimuli, sendte vi først ut lister med blanke rubrikker til en gruppe andre fagpersoner. Disse fikk instruks om å foreslå vanlige stimuli som de hadde erfart kunne fungere som forsterkere. De skulle skrive en liste for personer med alvorlig eller dyp utviklingshemning og en liste for personer med lett eller moderat utviklingshemning. Antall stimuli bestemte de selv. På bakgrunn av de utfylte skjemaene valgte vi ut stimuli til videre bruk, 29 for gruppe 1 og 30 for gruppe 2. Kriteriet for utvelgelsen var at den enkelte stimulus var nevnt av mer enn tre fagpersoner for samme gruppe, altså alvorlig/dyp eller lett/moderat utviklingshemning. (Noen stimuli som ikke ble tatt med videre, står i tabell 1.) I tillegg til disse stimuliene ble hver av listene utvidet til 60 stimuli. Dette gjorde vi ved å 1) ta med noen stimuli som falt utenfor de nevnte kriteriene, men som var nær ved å oppfylle dem, 2) velge ut stimuli i litteraturen om preferansekartlegging, og 3) innhente synspunkter fra fagpersoner med erfaring fra preferansekartlegging. Etter at listene var ferdige kategoriserte vi stimuliene som (1) spiselige stimuli, (2) aktivitetsstimuli, (3) manipulerbare stimuli (stimuli man kan ta på, røre på og leke med), og (4) sensoriske stimuli (gjenstander som brukes til «selvstimulerende» aktivitet).

Utvalg fra lister for begge grupper: De utarbeidete listene ble sendt til fagpersoner i kommuner (heretter kalt informanter). Listene ble sendt som vanlig post eller som e-post. Informantene ble instruert til å fylle ut skjemaene for så mange deltakere som de kunne, eventuelt instruere andre nærpå personer til deltakere til å gjøre dette. Sammen med listene ble det lagt ved en veiledning for utfylling av listen. Informantene skulle skåre hvordan deltakeren likte hver enkelt stimulus på listen. Svaralternativene var (1) vet ikke, (2) kan ikke velges (for eksempel av motoriske, sansemessige eller ferdighetsmessige årsaker), (3) liker ikke, (4) liker og (5) liker godt. Informantene fikk beskjed om at de måtte ha god kjennskap til hva deltakeren likte og ikke. Hvis de var usikre på dette, ble de bedt om å søke hjelp hos andre som kjente deltakeren bedre.

I tillegg til de oppsatte stimuliene som informantene skulle skåre, var det en egen kategori som vi kalte «ekstra». Her fikk informantene beskjed om å fylle inn eventuelle andre stimuli som de mente kunne ha forsterkende effekt for deltakerne.

Utfylte skjemaer ble returnert til oss anonymt, både når det gjaldt informanter og deltakere. Vi fikk tilbake 41 utfylte skjemaer for gruppe 1 og 57 for gruppe 2.

Utarbeidelse av liste av mulige forsterkere for hver gruppe: På bakgrunn av de utfylte listene utarbeidet vi to endelige lister, en for hver gruppe. Kriteriet for inkludering av hver stimulus i de endelige listene var at 25 % eller flere av informantene skåret stimulusen som «liker» eller «liker godt» for deltakere i samme gruppe. Dersom listene til slutt ikke besto

av 60 stimuli som oppfylte disse kriteriene, ville vi supplere med stimuli som var nærmest til å oppnå kriteriet på 25 %. Dette gjorde vi for å få 60 stimuli som på listen til Matson et al. (1999).

Datainnhenting og bearbeiding

Alle data er bearbeidet av forfatterne, det samme gjelder for alle utregninger og design av endelige lister.

Resultater

Tabell 1 viser eksempler på stimuli som ikke ble tatt med på listen som skulle skåres av informantene. Dette viser at det er mange individuelle preferanser som ikke blir en del av en standardisert liste.

Tabell 1. Eksempler på stimuli som ikke ble tatt med videre

Gruppe 1	Gruppe 2
Eplejuice	Eplejuice
MacDonald's	Bacon crisp
Vaniljesaus	Øl
Dusje	Snus
Spise gress	Spille trekkspill
Søle med vann	Bygge lego
Pynte seg	Huske
Fysisk kontakt	Lese dødsannonser
Stillhet	Være alene
Jubel	Se kampsport
Gå tur	Stryke på andre

For gruppe 1 (alvorlig til dyp utviklingshemming) oppfylte 57 av 60 stimuli kriteriet for inkludering i listen som ble sendt ut til informantene, se tabell 2. For gruppe 2 oppfylte 59 av 60 stimuli kriteriet for inkludering i den samme listen. Listene ble likevel på 60 stimuli (se foran), se tabell 3.

Tabell 2. Oversikt over prosentvis skåre for deltagergruppe 1.

Stimulus	Prosent	Stimulus	Prosent
Kjøre biltur	100	Popcorn	70
Is	98	Gynge	70
Kjeks	98	Kaffe	69
Saft	98	Pastiller	69
Frukt	95	Ulike auditive stimuli	69
Potetgull	95	Leke med vann	67
Yoghurt	95	Ting som vibrerer	67
Kake	93	Huske	64
Sjokolade	93	Manipulere objekter	64
Ros	92	Leke/tulle	64
Bade	92	Se TV	64
Pizza	90	Såpebobler	63
Dusje	89	Lys som blinker	62
Høre musikk	87	Drops	61
Tur på kafe	86	Slå ”high five”	60
Brus	85	Bli herjet med	59
Gele	85	Ulike ting å drive med	57
Være med andre	83	Bli kilt	56
Tur i kantine	83	Sprettball	48
Sjokolademelk	82	Ulike lukter	48
Seigmenn	82	Små leker	46
Bli sunget for	82	Alt spiselig	45
Bli klødd/strøket på	82	Alt drikkelig	45
Slippe å gjøre ting	81	Tyggis	45
Banan	80	Klirrende ting	42
Ostepop	76	Blanke ting	40
Bli kost med	75	Ballonger	39
Milkshake	73	Leke med dukke/bamse	38
Kinderegg	73	Drive med papirstrimler	37
Lakrisbåter	72	Rive papir	31

Tabell 3. Oversikt over prosentvis skåre for deltagergruppe 2.

Stimulus	Prosent	Stimulus	Prosent
Pizza	100	Handletur	80
Is	96	Ekstra personaltid	79
Kake	96	Elektriske artikler	76
Potetgull	96	Peanøtter	75
Vafler	96	Få klem	75
Få ros	96	Se på DVD	74
Kjøre buss/bil	96	Alle spiselige ting	72
Sosialt samvær med personal	96	Bade	69
Pølse	95	Kaffe	68
Brus	95	Se i avis	67
Sjokolade	95	Auditve stimuli	66
Tur i kantine/kafe	95	Mobiltelefon	65
Besøke personalet hjemme	95	Lage mat	65
Slippe et krav	95	Ting å drive med/leke med	64
Hamburger	93	Spille spill	63
Pommes frites	91	Overraskelser	62
Se TV	91	Kino	60
Sjokoladepudding	90	Være oppe lenge	58
Se på bilder	90	Drive med data	58
Være med andre	89	Bli lest for	50
Musikk CD	89	Tyggegummi	48
Gele	88	Hudpleieprodukter	48
Penger	88	Fotballeffekter	43
Tur i nærområdet	86	Spille Playstation	36
Få besøk	86	Bli herjet med	35
Se i blader	85	Spille kort	35
Popcorn	84	Se actionfilmer	32
Sosialt samvær med venner	84	Tobakk	26
Konfekt	83	Trampoline	23*
Frukt	81		

* under 25%

De ferdige listene finnes i appendix 1 og 2, men kan også fås som elektronisk pdf-fil ved å kontakte forfatterne.

Diskusjon

Målet med studien var å utarbeide en norsk versjon av en standardisert liste for preferanse-kartlegging etter modell fra Mason og medarbeidere (1999). I tillegg til en liste for personer med alvorlig og dyp utviklingshemning, utarbeidet vi en liste for mennesker med lett til moderat utviklingshemning. Listene for de to gruppene skiller seg fra hverandre, selv om det

er en viss likhet blant de høyest rangerte stimuliene. De største forskjellene kommer best til syne nedover i rangeringen. En korrelasjon på 0,15 mellom listene viser også forskjeller mellom listene. Ikke minst har gruppe 2 en rekke mer «avanserte» stimuli enn gruppe 1, som spille Playstation eller lage mat. Vi mener derfor at det er viktig å opprettholde to lister som tar hensyn til forskjeller i fungering. I stedet for å sammenfatte de to listene til én, kan det for enkelte personer kanskje lønne seg å bruke begge listene.

Begge listene består av mange spiselige stimuli. Det er derfor viktig å huske på forhold som kalles motivasjonelle operasjoner (Holden, 2003; Laraway, Snyckerski, Michael & Poling, 2003). Preferanser for stimuli, særlig spiselige, kan avta fort, ved at rik tilgang fører til metning/habituering. En fare med det store innslaget av spiselige stimuli er at listene inneholder mange forsterkere som kan ha kortvarig effekt om gangen. Det de taper i varighet tar de imidlertid kanskje igjen i forsterkende effekt så lenge de virker. Et poeng i så måte er at forsterkere ikke trenger å være effektive så lenge. For eksempel foregår mye trening og opplæring i korte økter. Mat i større mengder, som et spesielt måltid, kan også fungere som mer langsiktige forsterkere særlig hos personer med lett/moderat utviklingshemning. Et annet moment er at spiselige stimuli kan variere i forsterkende effekt i forhold til tidspunkt på døgnet, ikke minst som følge av måltider. Zhou, Iwata og Shore (2002) demonstrerte at spiselige forsterkere hadde mindre effekt etter lunsj, for så vidt logisk nok. Uansett er det viktig å variere mellom ulike stimuli som skal fungere som forsterkere, og helst fra ulike kategorier.

Spesielle individuelle preferanser, kom ikke med på de endelige listene, jf. tabell 1. Likevel mener vi at standardiserte lister for preferanser gir et godt overblikk over mulige forsterkere, selv om det til sjuende og sist er direkte kartlegginger som sannsynligvis gir best resultat. Det er derfor viktig å påpeke at direkte kartlegginger ikke trenger å ta så lang tid å gjennomføre, og at de *kan* gjennomføres flere ganger daglig (Bech & Ottersen, 2006). En fare med standardlister kan være at noen for lett tyr til en enkel løsning. Uansett kan standardlister være et godt alternativ for de som ikke behersker direkte metoder eller som mener at de ikke kan prioritere det. En standardliste kan også gi gode tips til nærpersoner som eventuelt skal fylle ut et spørreskjema som ikke har ferdige svaralternativer. I en virkelig grundig kartlegging ser vi ikke bort fra at både en standardliste og RAISD kan utfylle hverandre før en velger ut stimuli til direkte utprøvinger. De ferdige listene tar for øvrig ikke spesielle hensyn til verken alder eller kjønn. Relevante spesifikke stimuli knyttet til alder eller kjønn bør settes inn i kategorien «Ekstra» i listene, slik at de tilpasses hver enkelt person. I tillegg kan noen mulige forsterkere være litt uspesifikk. For eksempel «Se på DVD» kan være mange DVD'er. Dette må selvfølgelig tilpasses individuelt etter kjenskap til personen.

En svakhet ved studien er at vi ikke gjorde noe for å verifisere diagnosene som var grunnlag for hvilken gruppe deltakerne kom i. Dette kan ha medført til at deltakere ble plassert i feil gruppe. Vi har imidlertid ikke grunn til å tro at dette har skjedd i særlig omfang, jf. forskjellene på listene. En annen svakhet er at gruppene kan ha variert betydelig når det gjelder alder og andre diagnoser enn utviklingshemning. Dette kan ha gått ut over listenes validitet. Imidlertid er dette i tråd med målet om å lage robuste og bredt anvendelige redskaper. En siste svakhet kan være at informantene ikke hadde god nok bakgrunn eller ikke fikk nok hjelp til å fylle ut skjemaene. Informasjonsbrevet beskrev imidlertid detaljert hvordan informantene skulle gå fram og eventuelt få hjelp. Vi fikk ingen spørsmål rundt utfyllingen. Alt i alt tror vi at skjemaene stort sett ble forsvarlig utfylt. Endelig mener vi at det knapt medfører problemer at utvalget ikke var randomisert. Det har neppe medført

skjevheter som har hatt praktisk betydning.

Vi håper at disse standardlistene kan supplere eksisterende materiell for preferanse- eller forsterkerkartlegging. Ikke minst tror vi at listene kan være et kjærkomment og tidsbesparende hjelpemiddel. Dette har vi erfart er svært viktig i hverdagen for mange. Til slutt må vi bare minne om at det ikke er lov til å holde tilbake personens egne eiendeler og penger til bruk som forsterkere (Sosial- og helsedirektoratet, 2004). Derfor trengs det fantasi og kommunal velvilje for å få midler til å skaffe slike stimuli. Lykke til!

Referanser

- Bech, H. & Ottersen, K. O. (2006). Kartlegging av preferanser hos en ungdom med autisme. Samsvar mellom resultater fra ulike metoder. *Norsk Tidsskrift for Atferdsanalyse*, 33, 205–213.
- DeLeon, I. G. & Iwata, B. A. (1996). Evaluation of a multiple-stimulus presentation format for assessing reinforcer preferences. *Journal of Applied Behavior Analysis*, 29, 519–533.
- Fisher, W., Piazza, C. C., Bowman, L. G., Hagopian, L. L., Owens, J. C. & Slevin, I. (1992). A comparison of two approaches for identifying reinforcers for persons with severe and profound disabilities. *Journal of Applied Behavior Analysis*, 25, 491–498.
- Fisher, W., Piazza, C. C., Bowman, L. G. & Mamari, A. (1996). Integrating caregiver report with a systematic choice assessment to enhance reinforcer identification. *American Journal on Mental Retardation*, 101, 15–25.
- Holden, B. (2003). Motivasjon. I S. Eikeseth & F. Svardal (Red.), *Anvendt atferdsanalyse. Teori og praksis* (ss. 63–82). Oslo: Gyldendal Akademisk.
- Horne, H. & Øyen, B. (2007). *Målrettet miljøarbeid. Del 2. Opplæringsteknikker*. G. R. D. Forlag.
- Laraway, S., Snyckerski, S., Michael, J. & Poling, A. (2003). Motivating operations and terms to describe them: Some further refinements. *Journal of Applied Behavior Analysis*, 36, 407–414.
- Matson, J. L., Bielecki, J., Mayville, E. A., Smalls, Y., Bamburg, J. W. & Baglio, C. S. (1999). The Development of a reinforcer choice assessment scale for persons with severe and profound mental retardation. *Research in Developmental Disabilities*, 20, 379–384.
- Pace, G. M., Ivancic, M. T., Edwards, G. L., Iwata, B. A. & Page, T. J. (1985). Assessment of stimulus preference and reinforcer value with profoundly retarded individuals. *Journal of Applied Behavior Analysis*, 18, 249–255.
- Mørch, W. T., Alnes, B., Bjørklund, T., Blakseth, O., Hjelle, B., Holth, P., Hurlen, Y., Høigaard, B., Jenssen, T., Kvarme, I. J. & Lunde, H. (1986). *BA-86/BA*S*. Oslo: Psykolog Willy-Tore Mørchs stiftelse.
- Sosial- og helsedirektoratet (2004). *Lov om sosiale tjenester kapittel 4A. Rettsikkerhet ved bruk av tvang og makt overfor enkelte personer med psykisk utviklingshemming*. Oslo: Sosial- og helsedirektoratet.
- Zhou, L., Iwata, B. A. & Shore, B. A. (2002). Reinforcing efficacy of food on performance during pre- and post meal session. *Journal of Applied Behavior Analysis*, 35, 411–414.

Appendix 1

Standardisert liste til preferansekartlegging

Alvorlig til dyp psykisk utviklingshemning						
Klient:					Dato:	
Utført av:						
Kryss av til høyre i skjemaet for hver stimulus. Bare ett kryss på hver linje						
Kommentarer:						
Spiselige	Forsterkere	Vet ikke	Kan ikke velges	Liker ikke	Liker	Liker godt
1	Is					
2	Kjeks					
3	Saft					
4	Frukt					
5	Potetgull					
6	Yoghurt					
7	Kake					
8	Sjokolade					
9	Pizza					
10	Brus					
11	Gele					
12	Sjokolademelk					
13	Seigmenn					
14	Banan					
15	Ostepop					
16	Milkshake					
17	Kinderegg					
18	Lakrisbåter					
19	Popcorn					
20	Kaffe					
21	Pastiller					
22	Alle typer spiselige stimuli					
23	Alle typer drikkelige stimuli					
24	Tyggegummi					
25	Juice					
Manipulerbare	Forsterkere	Vet ikke	Kan ikke velges	Liker ikke	Liker	Liker godt
26	Manipulering av objekter					
27	Såpebøbler					
28	Ulike ting å drive med					
29	Sprettball					

30	Små leker					
31	Ballonger					
32	Puslespill					
Aktiviteter	Forsterkere	Vet ikke	Kan ikke velges	Liker ikke	Liker	Liker godt
33	Kjøre biltur					
34	Få ros					
35	Bade					
36	Dusje					
37	Høre musikk					
38	Tur til café					
39	Være sammen med andre					
40	Tur til kantine					
41	Bli sunget for					
42	Slippe å gjøre noe					
43	Gynge					
44	Huske					
45	Leke eller tulle					
46	Se på TV					
47	Slå ”give me five”					
48	Bli herjet med					
49	Leke med dukker eller bamser					
50	Sminke/parfyme					
Sensoriske	Forsterkere	Vet ikke	Kan ikke velges	Liker ikke	Liker	Liker godt
51	Bli klødd eller strøket på					
52	Ulike auditive stimuli					
53	Ting som vibrerer					
54	Lys som blinker					
55	Ulike lukter					
56	Ting som klirrer					
57	Blanke objekter					
58	Drive med papirstrimler					
59	Rive i papir					
60	Tygge på objekter					
Ekstra	Forsterkere	Vet ikke	Kan ikke velges	Liker ikke	Liker	Liker godt

Appendix 2

Standardisert liste til preferansekartlegging

Lett til moderat psykisk utviklingshemning						
Klient:					Dato:	
Utført av:						
Kryss av til høyre i skjemaet for hver stimulus. Bare ett kryss for hver linje						
Kommentarer:						
Spiselige	Forsterkere	Vet ikke	Kan ikke velges	Liker ikke	Liker	Liker godt
1	Pizza					
2	Is					
3	Kake					
4	Potetgull					
5	Kake					
6	Vaffer					
7	Pølse					
8	Brus					
9	Sjokolade					
10	Hamburger					
11	Pomme frites					
12	Sjokoladepudding					
13	Gele					
14	Popcorn					
15	Konfekt					
16	frukt					
17	Peanøtter					
18	Alle spiselige ting					
19	Kaffe					
20	Tyggegummi					
Aktiviteter	Forsterkere	Vet ikke	Kan ikke velges	Liker ikke	Liker	Liker godt
21	Få ros					
22	Kjøre buss/bil					
23	Sosialt samvær med personalet					
24	Tur kantine/kafe					
25	Besøke personalet					
26	Slippe krav					
27	Se tv					
28	Se på bilder					

